

SZÁMADÁS

A BIRTOK

AZ ITT leírt események színhelye ama ritka vajdasági tanyák közé tartozik, amelyek egészen a második világháború befejezéséig megőrizték uradalmi jellegüket. Nagyon kevés ilyen birtokunk van. A manapság társadalmi irányítás alatt álló mezőgazdasági szervezetek zöme a földreform után bekövetkezett nagy birtoktagosítások során jött létre. Sok apró parcellából összefoltozott birtokok és birtoktestek alakultak a bácskai tanya-világban és a bánáti községek határaiban. Ezek a birtokok megfelelő termelőeszközök és szükséges munkaerő híján hosszú ideig csak tengődtek. Több, mint egy évtizednek kellett elmúlnia, míg létrehozták saját központjaikat és ezzel a községektől és városoktól félreeső, távoli és elhagyatott vidékek gazdasági, társadalmi és kulturális centrumává váltak. Az új szocialista nagybirtok új embert és új életfelfogást formált. A mezőgazdasági munkásságnak egy új rétegét csiszolta, alakította ki és kovácsolta egy szűkebb közösségbe. Ez a réteg már nem is hasonlít a háború előtti uradalmak és a nábobok tanyáin szolgáló cselédekre, akiket a nyomorító szegénység nemzedékeken át egy gazdához, egy földesúrhoz, egy tanyához és nagyon sokszor egy cselédházhoz kötött. Az emberek sokféle sorsból származnak. A társadalom különböző rétegeiből kerültek ki. Rendszerint egészen új tanyán vagy településen gyűltek össze, ahol az uradalmi cseléd életét összeszuszogító törvények sohasem uralkodtak. Így teljesen szabadon, sok maradi hagyománytól mentesen alakulhattak ki egy új élet törvényei és született egy új életforma. Életük alig különbözik az ipari munkás életétől.

Mindezt azért meséltem el ilyen részletesen, hogy világosabban lássuk az örökölt és a magunk teremtette mezőgazdasági birtok közötti különbséget. A tanya, amelyről szó van — örökölt birtok. Tipikus uradalom: A csonkos, görbetörzsű akácok lombja közül spirituszgyár kéménye tör az ég felé, hosszú, díszes ökör- és lóistálló, zöld léckerítéssel körülvett portán rendezett lakóépület. (A botosispáné volt), azután fészerek, aklok, hizlalók, két

hosszú, hámló vakolatú épület (múzeumba illő cselédházak) majd tágas, rendezetlen, piszkos szérú — ma sem különb, mint az uradalom idejében volt. A felszabadulás után létrejött és az utóbbi évek során gazdaságilag megerősödött kisebb birtokok tanyáin láthatunk ligetet, befásított, erdősített területeket, a lakóházak tájékán pedig gondozott virágoskerteket is — itt nem látunk ilyesmit. — Szürke, dísztelen keretben szürke lapos épületek — ez a kép tárul eléd pár kilométernyire a Tiszától. A földbirtokos a faluban élt egy magas téglafallal körülvett liget közepén, ahová a családhoz tartozókon, vendégeken, kiváltságos gazdatiszteken és parádéskocsisokon kívül hivatlanul senki sem tehetett be a lábát. A liget közepén díszelgő emeletes kastélyszerű épületről a nép még ma is adomákat mesél. Hagyományos tisztelettel „nagy ház”-nak titulálja. A nagy háztól féltek, rettegtek. A nagy házat süvegelték. A nagy ház a falu központja. Onnan jött az éltető erő és onnan jött az elnyomás. A nagy ház sokkal nagyobb, mint a községháza és az iskolák. Csak a szövetkezeti otthon tágas épülete versenyezhet vele.

Az egész falu a kastély köré épült. Amint a hagyományok mondják hajdanta itt pusztá volt, fuedélis nagybirtok. De ez a pusztuló arisztokraták kezén jóval a századforduló előtt csődbejutott. A degenerált, életképtelen földesúr átadta helyét a fináncnökének, a fináncnöke pedig megtartva a feudalizmus minden előnyét és kényelmét — forradalmas változásokat eszközölt a pusztákon. Nagy dolog, nagy esemény lehetett, amikor megkezdték építeni a falu méreteihez képest roppant húsfeldolgozóüzemet, tartományunk egyik legnagyobb kapacitású és legszebb borpincéjét, amelynek még a bortermő vidékeken, az északbácskai homokon és verseci szőlőhegyen sincs párja, majd gyárkémények emelkedtek a majorokban, s az ökrök és bivalyok helyett megjelentek a réti földeket feltörő hatalmas gőzekék. A tőke új vért ömlesztett az elmeszesedett erekbe. Új, pezsgő életet teremtett itt, de új törvényeket szabott. A kapitalizmus törvényeit. A kapitalizmus nem épített családházakat, (az ilyenemű beruházást nem tartották valami nagyon kifizetődőnek), inkább megengedte a munkásoknak, hogy egy kis ingatlanhoz, telekhez házhoz és ház mellett egy-két kvadrát földhöz jussanak. A régi földesúr sohasem tett volna ilyen engedményeket. A tőkésék azonban korszerűbb emberek, okosabbak és körültekintőbbek voltak. Saját tulajdon telkéhez kötötték a zsellért. Beleültették és belegyökerezettették a földbe, mert tudták, hogy úgy sokkal hasznosabban és jobban lehet uralkodni rajta.

És uralkodtak is. Közben a falu is nőtt, terebélyesedett, mert az uradalom a maga idejében és maga módján korszerűen, belterjesen gazdálkodott. Volt munka elég, kellett a munkás, csak éppen a napszám, a komenció, a munkabér csökkent. Minél inkább erősödött az uradalom, annál szegényebb lett a falu. De nem kellett félni; ez a falu sohasem lázadt. Ez a falu mindig féltette a szegénységét. A házat és a pár kvadrátnyi földet.

Ragaszkodott hozzá, reszketett érte, és így fejlődött ki az a különleges, sok mindent eltűrő és vakon engedelmeskedő mezőgazdasági munkás, Európa legszívósabb munkása, aki a bölcsőtől a koporsóig zokszó nélkül viselte a jármot.

Most, hogy itt járok a néhai uradalomban, mindenáron azt szeretném tudni és látni, mivé fejlődtek, mivé lettek ezek az emberek az önkormányzat korszakában. Kérdések rajzanak agyamban: keresem a múlt megmaradt nyomait, botóispánok és gazdatisztek emlékét. Faggatom az embereket, kurtán és kelletlenül válaszolgatnak, s minden mondat után a velem levő mezőgazdasági mérnökre néznek, aki kissé hetykén fogadott azzal az utóbbi időben divattossá vált jelszóval, hogy „nem szeretem az újságírókat”. Nem szereti az újságírókat, mert sohasem írják meg az igazat. A múltkor is itt járt az egyik fővárosi lap tudósítója, „lediktáltam neki egy cikket, de egészen mást írt az újságba...”

AZ EMBEREK

Megkérdezem a mérnöktől: milyen a viszony közte és a munkások között? Azt mondja, nagyon jó, csak nehogy az ellenkezőjét írjam. Nem, dehogyan írom az ellenkezőjét, de engedjen még meg egy kérdést: fegyelmeztettek a munkások? „Nagyon — mondja és egy pillanatnyi hallgatás után hozzáteszi — különben itt nincs mese kérem, én nem tűrök ellentmondást, nem tűrhetem, hogy valaki ne úgy végezze el a munkát, ahogy én megparancsolom.” A birtoktest igazgatója, egy nagyon szerény, hallgatag fiatalember mellém szegül és bocsánatkérően mondja, hogy ne vegyem nagyon komolyan a mérnök elvtárs szavait, egy kicsit hirtelen, rapszódikus, de különben kitűnő szakember, nagyon érti a munkáját és nagyon sokat dolgozik. Megnyugtatom őt is, hogy egyáltalán nincs szándékomban ítéletet mondani, csak látni akarok! És jönnek az emberek, hallgatagok és csendesek, az idősebbjei kicsit bizalmatlanok, a fiatalok között azonban vannak merészebbek is.

A hizlalónál bemutatott egy harmincöt év körüli fiatalembert, az új munkástanács tagját. Kissé zavarba jött, mert sokan voltunk és a vezető tisztviselők mindenáron segíteni igyekeztek neki az én nagyon egyszerű kérdéseim megválaszolásában. Tizenhat éves kora óta dolgozik a birtokon, tulajdonképpen az apja örökébe lépett, aki kiöregedett a munkából: a szomszéd faluban van háza, mintegy négy kilométernyire a tanyától, ott lakik, onnan jár minden nap gyalog a muhakeiyére; a házat természetesen apjától örökölte, ő még semmiféle ingatlant nem szerzett eddig; feleségére és gyerekére keresi a kenyeret; eddig nyolc-kilencezer dinárt kapott havonta, az új javadalmazási rendszer azonban nagyon sokat segített: így megkeresi a havi tizenhárom-tizennégyezer dinárt is. Meg van elégedve a sorsával, a birtokot ösmeri, bár a közgazdasági fogalmakkal nincs egészen tisztában —

ezért a munkástanács ülésein néha ásítozni szokott. A munkástanács új elnöke — nagyon mozgékony fiatalember — nyomban magyarázatot fűz a tényálláshoz: „Tizenöt napos szemináriumokat szervezünk a munkástanács tagjai számára, hogy gyorsabban elsajátítsák az alapvető közgazdasági fogalmakat.”

A fiatal kondás ezt úgy fogadja, mintha azt tudatták volna vele, hogy holnap még ezer darab süldőt bíznak az öttagú csoport gondjaira. Felnyitja az önműködő etetőkészülék fedelét, és eligazítja a tartályban a száraz erőtakarmányt. Megkérdezem tőle, nem volna-e jobb, ha itt lakna a tanyán, közelebb lenne munkahelyéhez, nem kellene naponta tíz kilométert gyalogolnia. A jószágigazgató válaszol helyette: „Az ember nem hagyja el a saját házát”, (jómagának is saját háza van a községben, nem messze a kastélytól). Mivel a kondás válaszatlanul hagyja kérdésemet, a munkástanács elnöke hosszabb magyarázatba kezd a nem éppen megfelelő lakásviszonyokról. Az a helyzet ugyanis, hogy kevés a valamirevaló lakás a volt uradalmi tanyákon. A lakáskérdés, mint az életszínvonal emelésének egyik fontos feltétele ugyanolyan éles formában vetődik fel, mint a városokban. A munkástanács hét esztendő fennállása óta gyakran foglalkozott ezzel. Később megmutatták az ülésekről szóló jegyzőkönyveket, s megtudtam, hogy az elmúlt hét esztendő alatt ezen a 3.800 hektáros birtokon hat millió dinárt költöttek el a régi cselédházak renoválására. A jegyzőkönyvekben szabadkéményes, közöskonyhás cselédházakról van szó, amilyeneknek ma már komoly muzeális értékük van még ezen a mi sík vidékünkön is. De még ezekből a lakásokból sincs elég! A munkaközösség nagyobbik fele a falvakban lakik. És aki nem ott lakik, az odavágyik.

A volt uradalmi falu (ma gazdaságilag fejlett nagyközség) északi szélén egy egészen új településre lettem figyelmes. Több száz jobbadán kétszobás, téglafalú lakóház épült itt fel nem egészen két esztendő alatt. A falak még vakolatlanok, az udvarokon szanaszét hever a építkezésből visszamaradt hulladékanyag. Megkérdezem egy öregasszonytól, kik építkeznek itt. „A birtokosok lelkem...” „Milyen birtokosok?” „Hát akik a nagy házból kapják a fizetést.” A birtok igazgatóságán megerősítették ezt. Általánossá vált a törekvés: a faluban lakni! Nem azért, mert így jobb, kellemesebb, a munkaközösség részére a termelékenység szempontjából hasznosabb, hanem mert az életigények nőttek és teljesen megváltoztak. A munkástanács hétévi munkájáról szóló átfogó jelentésből olvastam, hogy nem foglalkozott eleget az életszínvonal emelésével. És teljes egészében hiszek a hetévi munkáról szóló jelentésnek, de amikor végignézttem az új település épületeit, akaratlanul is arra kellett gondolnom, hogy az igények mellett van itt már anyagi alap is, amiről mindig egy kicsit szegénylősen beszélünk a nyilvánosság előtt, holott erre egyáltalán nincs okunk. A felépült lakóházak elárulnak egyet-mást az emberek igényeiről és anyagi helyzetéről. Persze ezt a látszatot sem lehet általánosítani, mert a faluszélen jobbadán a fiatalabb

munkások építkeznek: azok, akik gyorsabban megszokták és megismerték a korszerű termelést. Viszont vannak a tanyákon maradi, túlhaladott fel-fogások is. E két szemlélet között szüntelen a harc.

Azt mondják, akkor kezdődött minden, amikor a lovakat eladták. Az uradalom hajdanta híres volt lótenyésztéséről. Saját ménese volt, csikósgazdákkal és csikósokkal. A csikósgazdának roppant tekintélye volt a csikósok előtt. „Tudja, hogy szerette az a lovat?” Alig tizennyolcéves fiatal-emberrel beszélgetek. Büszkén mondja, hogy sohasem szerette az iskolát, mert nagyon nyugtalan természetű. Tizenöt esztendőskorában elszegődött csikósnak, de volt már juhász és kanász, most pedig parádés kocsis, és amikor: fényképezni akarom, külön felhívja a figyelmemet, nehogy a lovakat lefelejtsem a képről. Egész úton a lovakról beszélgettünk. Alig jutottam szóhoz mellette. „Tudja, mit csinált velem a csikósgazda... mert először félttem a csikóktól, észrevétlenül mögém került, elkapta a karom, meg a lábomszárát, oszt zsupsz be a csikók közé... De aztán többet se mertem félni a csikóktól! Sánta ember volt az öreg, de kemény, mint a kő. Hajnalban, ahogy csutakoltunk, csak végigment a csikók faránál, senkinek nem szólt, senkinek nem köszönt, csak mellettem állt meg, mivelhogy újonc voltam: Te, gyerek — mondja — most én föl húzom a fehér kesztyűt, az ujjamat végighúzom a csikó hátán, és ha a kesztyűn egy szem por marad, öt liter bort fizetsz. Áll? Áll — mondom — oszt csutakolok, mind a bolond. Nem sokára jön a gazda a fehér kesztyűvel, én meg fizetem az öt litert... Így ment három napig, akkor aztán én is kitanultam a huncutságot: este vizes csutakkal dörgöltem a csikó szőrit, reggelre nem maradt azon egy szem por se! Nem mintha nem lett volna, hanem a víztől rászáradt a bőrre. No aszongya a gazda: „Te is kitanultad?” Ki, — mondom. Affene a bőrtötöket, gyorsan tanultok. No, mindegy, most rajtam a fizetés... „Mert jó élet volt a csikósélet kérem...”

Kétségtelen, hogy ebben a mesében vannak kamaszos túlzások, de lényegében nem hamisítja meg a valóságot. Mintha múlt századbeli adomákat hallgatna az ember. Ám, hogy tévedés ne essék, ide kell írnom, hogy mindez alig három esztendővel ezelőtt, 1954-ben történt egy társadalmi irányítás alatt álló mezőgazdasági birtok tanyáján. Nem érdekem sem szépiteni, sem túlozni a dolgot, de el kell hinnie, hogy így volt. Mert a lovakat csak tavaly adták el. Egyszerre háromszázötven lovat vittek el a birtokról. A munkások, akik eddig közömbösen nézték a termelési viszonyok változását, most meghökkentek egy kicsit. Addig nem volt baj, amíg a lovak megvoltak. Addig jöhettek a gépek is. Megszokták. Az uradalom már hosszú évtizedekkel ezelőtt gőzekével szántott. De az uradalom megtartotta a lovakat is, sőt az ökrösfogatokat is. Persze arra senki sem gondolt, hogy az uradalom más törvények szerint gazdálkodott. Azért tartotta és tenyésztette a lo-

vat, mert jó ára volt. Ma viszont a ló világgpiaci ára szüntelenül csökken. Mint termelőeszköz egyáltalán nem kifizetődő. De hát, mint fentebb is mondtam, itt a tanyákon sok baj van ezekkel a közgazdasági fogalmakkal.

MI LESZ VELUNK?

Az elégedetlen tanyai közvélemény először azt a kérdést formálta meg: mi lesz velünk? Egyszerre sok munkás feleslegessé vált. Olyan emberek, akiknek apjuk, sőt nagyapjuk is itt dolgozott. Akiik idenőttek, beleszülettek az uradalomba. Azután módosult a kérdés: mi lesz a földdel? Majd rémesek következtek. Szavakká formálódtak azok a sötét képzelmekek, amelyek mindig izgatták a cselédek és kommenciósök fantáziáját: kenyér nélkül maradunk, ki akarják venni szánkából a falatot. Évszázadok óta sorvasztó rettegés. Meginogtak az élet alapjai. Bizonytalanság uralkodott a tanyákon. És ez a bizonytalanság ellenállássá merevedett. Nehézkes, komor ellenállássá. Nem bíztak a traktorokban, mert ha esik az eső, azzal nem lehet a földre menni. Nem bíztak az automatikus etetőekben, mert abból nem disznó eszik. Minden gépnek megtalálták a hibáját. Valójában nem az volt a baj. A baj az volt, hogy az emberek nem tudtak más munkát elképzelni, mint amit addig végeztek. Ezzel kapcsolatban még mindig éles szóváltásoknak, vitáknak lehetünk tanúi a tanyákon, mert a harc még mindig dúl, bár az erőviszonyok nagyon megváltoztak az utóbbi időben.

Nem azért, mintha sokan elismerték volna a termelés gépesítésének előnyeit, vagy bölcs népművelési előadásokat hallgatva meggyőződtek volna a korszerűsítés feltétlen szükségéről, hanem azért, mert sokan kiváltak a bizalmatlanok táborából, olymódon, hogy új szakmát találtak. Az ilyenek aztán, érezve, hogy újra biztos talaj van a talpuk alatt, hallani sem akarnak volt sorstársaik panaszáról. Sőt, lenézik őket. Gyámoltalanoknak, féltőségeknek, gyáváknak titulálják. És egy kicsit igazuk is van. Magam is beszéltem egy ilyen kivált, átképződött emberrel. Fiatal, harminckétéves, kétcsaládos apa — egészen az elmúlt év őszéig kocsis volt — most traktorvezető. Bőrből készült micisapkát, kék munkaruhát visel, amit úgy látszik szándékosan olajozott és kormozott be. Ne látsszék, hogy új ember a szakmában. Délben, amikor mindenki ebédelt, ő a volt uradalmi lóistállóból átalakított garázsban dolgozott egy traktoron. Szükszavú. Főleg, ha a multjáról kérdezed. Lovairól nem szívesen beszél. Mintha szégyelné multját Nézegeti, silabizálja a gépet. Persze még sok mindennel nincs tisztában, a gépnek még sok titka van. De az ember arcán jelét sem látom a csüggedésnek.

Nem ő az egyetlen. Vele együtt még harminckilencen tették le a gépkocsivezető és traktorvezető vizsgát a Népi Technika rendezte tanfolyam

után. De nem muszáj mindenkinek gépésznek, traktorvezetőnek lenni. A gép nemcsak a barázdában jelent meg. Máshol is. Ott van már az ólak, aklok környékén, nemsokára megjelenik a legelőkön is. Egy évvel ezelőtt a kondások is nagyon ellenezték az önműködő etetőkészülékek felszerelését. Félték az új etetési módszertől, mint minden újtól. Ma már az új módszer népszerűsítése teljesen feleslegessé vált. „Egy kicsit többet kell dolgozni — mondják — de többet is keresünk.” Legtöbben ebből a szempontból nézik és értékelik a dolgot. A zseb szempontjából. A zseb azonban csak úgy telhet meg, ha a munkaközösség pénztára is megtelik!

Alkonyattájt, amikor a kondások hazamennek, egy öreg éjjeliőr gondjára bizzák a jószágot. Őt kondás van egy csoportban. Minden csoport kétezer hízót gondoz. Ilyenkor este, a szolgálat-váltás alkalmával kitűnik, hogy ez az öt ember mennyire ismeri és mennyire figyeli a gondjaira bízott jószágot. Az éjjeliőrt kétszer is végigvezetgetik az aklok mentén és külön figyelmébe ajánlják, lelkére kötik a beteg vagy lábadozó állatot. „Arra ott nagyon vigyázzon, Pista bátyám, mert egész nap nem evett. Ha valamit észrevenne, azonnal híjja az állatorvost!” Az öreg bólogat és nagyon figyelmesen nézi a szóbanforgó állatot. Neki is gondja, ő is részesül a haszonból. Valaminek történnie kellett itt az aklok környékén, ha az emberek, akikre hajdanta annyi rosszat mondtak a botosispánok, ilyen aprólékos figyelemmel végzik munkájukat. Azt hiszem, ezen a ponton már teljesen megbuktak a maradi felfogások és valahol itt kezdődnek életté, valóssággá válni a munkásönkormányzat alapelvei.

Az életszínvonal kérdése elválaszthatatlan a termelékenység kérdésétől — így hangzik társadalmi és közgazdasági életünk egyik legidősebb jeliszava. Itt a pusztákon megszűnt jelszó lenni. Valóság lett, mindenki tudja és érzi. Nincs már csellengő munkás a tanyákon, mint évekkal ezelőtt. Felesleges már a szakszervezeti értekezleteken bírálni valakit, hogy kihúzza magát a dologból. Ha valaki mégis megpróbál lazsálni, azt a többiek először megszólják, aztán kiközösítik. Egyszerűen és gyorsan oldják meg a kérdést: vagy megszokik, vagy megszöki. De ilyesmí manapság nagyon ritkán fordul elő, mert a termelés korszerűsödésével a gyenge munkások, az úgynevezett „lógósok” kiostálódtak a munkaközösségből. Nagyon jellemző, hogy a maradiság szószólói, a maradi jelszavak hangoztatói leggyakrabban az ilyen lógósok voltak. De az ilyenek száma rohamosan apad. Lassan mind kihullanak a munkaközösségből.

A műszaki fejlődés jelenlegi fokán ők a legkevésbé veszélyes kerékkötői a haladásnak. Egy-egy mesélgető nagyapó, anélkül hogy tudná vagy akar-ná, sokkal hatásosabb ellenpropagandát csinálhat. Pedig nem csinál egyebet, csak leül a suhancok közé és hosszú lére eresztve elmondja, hogyan és miként volt az régen! Csak szép dolgokra emlékszik. A csúnya, nem jó, nem-szeretem időket elfelejtette. Ajkán megelevenedik, megszépül a pusztai ro-

mantika: csikóskalandók, mulatozások, pásztortörténetek. És a mesében a földesúr, mint hős, a szó szoros értelmében, mint pozitív hős jelenik meg. Őt nem ismerték az emberek, csak távolról látták. Ezzel szemben a botos-ispánokat szidják, mint a bokrot. Az ispán volt a közvetlen hajcsár, aki nemcsak az úr parancsait hajtotta végre, hanem néha egy kis kezdeményezésről is tanúságot tett. Sajnos, a mezőgazdasági mérnököket és agrónómusokat egy kicsit az ispánok utódainak tekintik. És, ha történetesen valamelyik szakember egy kicsit erélyesebben szól, máris ferdeszemmel, bizalmatlanul néznek rá. Hiszen ő az ispán utódja! A nagyapók által meglevevénített hazug romantikának igen nagy hatása van a fiatalokra is. Nem véletlen az, hogy a tizenhárom—tizennégy éves pusztaiak zöme, ellentétben a más körülmények között és más vidékeken élő gyerekekkel, kocsis és pázstor szeretne lenni. De erről majd később szólunk.

ÉS A JÖVŐ?

Nem azért adtam írásom befejező részének ezt a címet, mintha aggódnék a nagymúltú mezőgazdasági birtok jövőjéért. Hiszen tíz esztendő múlt el a felszabadulás óta. Nem nagy idő, mégis rengeteget jelent számunkra. Sok mindent elmondtam már, sok jó és jövőnk szempontjából örövendetes jelenségről számoltam be. A birtok irányítói is segítettek ebben. Sőt egyes adatokra, százalékokra külön is figyelmeztettek. Ne felejtsem el, hogy az elmúlt öt esztendő alatt a birkánkénti gyapjúhozam 3.60 kilogrammról 4.200 kilogrammra emelkedett, vagy a tejhozam 1.900 literes tehénkénti átlagról 2.992 literre; ne felejtsem el, mennyire gyarapodott a birtok jószágállománya: van tízezer sertése, sok száz szarvasmarhája és hatalmas juhállománya... Nem, semmit sem felejték el, sőt azt elmondom, hogy az alapeszközök értékének ötven százaléka épület, harminchét százaléka gép és felszerelés, tizenhárom százaléka pedig jószágállomány és ültetvény. Nagyon jellemző adatok. A fejlettebb mezőgazdaságú államokban egészen másképp oszlanak meg ezek a számok. Ott nem történhet meg, hogy az alapeszközök értékének fele a termelés szempontjából meddő tőke.

Dehát erről nem tehetünk. Mindez örökségünkhöz tartozik. Az örökség átgyúrása, átformálása sok fáradságot, időt és befektetést követel tőlünk. De nem szeretnék messzire kalandozni a számok erdejében. Csak azért vázoltam az adatokat, hogy jobban megmutathassam mögöttük az embert. A birtok még mindig nem teljesen korszerű gazdaság, bár egyre korszerűsödik. És amilyen a korszerűsödés irama, úgy változnak az emberek. Fentebb már említettem, hogy harminckilenc kocsis traktorvezető vizsgát tett. Bepillantottam ebbe a névsorba és érdeklődtem az emberek kiléte felől. Meglepő, hogy az átminősített munkások átlagos életkora jóval túl van a harminc esztendőn. Legtöbbjük családapa és csak nagyon kevésnek van

ingatlana. Olyan emberek, akik életük javulását csak a birtoktól remélhetik. Természetesen ragaszkodnak is a birtokhoz. Ezért vállalták a tanulás nehézségeit. Kenyérkérdés volt náluk a traktorvezető vizsga. Akartak vagy nem, a termelés korszerűsítésének törvénye kényszerítette őket, hogy változtassanak sorsukon. És nem bánták meg.

De az újságíró nem elégedett meg ezzel a vázolóssal. Kiegészítő magyarázatot kért. Szerette volna tudni, mi van a fiatalokkal. Mert a tanyákon, főleg az istállók körül lépten nyomon ifjúmunkásokkal találkozott. Sőt, meglepetésére a szikes legelőn pásztorkodó juhász sem nagybajszú bácsika volt, ahogy ez a magas irodalomban írva vagyon, hanem tizenötéves gyerek. A lóistállóban szinte kivétel nélkül kamaszok dolgoznak. Még a parádés kocsisok is fiatalok. Megkérdeztem egy idősebb munkást. Azt mondta: „ez az iskola. Így a lovaknál, vagy a marháknál, vagy a birkáknál kezdi ez ember az életet.” Mindenesetre furcsa, idejemult, ósdi iskola ez. Sajnos még mindig törvényszerűen működik. Ez pedig nem válik dicsőségünkre. Ez az iskola nem a mi iskolánk, a múlt iskolája, az uradalom iskolája. Sem helye, sem létjogosultsága nincs életünkben. És mégis létezik...

Amikor gondolkozni kezdtem, legelőször nagyapó meséje, majd a fiatal parádéskocsis történetei jutottak eszembe a sánta, de nagyerejű csikósgazdáról és minél tovább törtem a fejem, annál jobban éreznem kellett, hogy mégsem olyan ártalmatlan dolog az a pusztai romantika. Ennek köszönhetjük, hogy a fiatalok élet és valóságérzéke fejletlen. A képzelet kissé erőszakosan rózsaszínűre festett világában élnek. Később persze kíméletlenül szétfoszlik ez a világ. De akkorra elrohannak az évek. E maradi hagyomány továbbvirulásának gazdasági okai is vannak. Amióta világ a világ, a pusztai gyerek tizenöt—tizenhat éves korában — ha nem előbb — megkezdte a kenyérkereső munkát. Nem szokásból — szükségből. Mert a kommción mindig kevés volt, a cselédember házatáján pedig sok apró gyerek várta a kegyeret. A gyerekeknek, mihelyt kikerült az iskolapadból, dolgoznia kellett. A szülő viszont, amennyire bírta, óvta gyerekeit. Könnyebb munkára, leggyakrabban pásztorkodásra adta. Ez szabállyá, majd merev törvénnyé mevedett. Törvénnyé, amely még ma is uralkodik.

Hozzá kell fűzni, hogy az utóbbi évtized során ezen a téren sokat változott, anyagi szempontból javult a helyzet, de ez semmiben sem segítette a kérdés megoldását. A dinárt ma sokkal könnyebben meg lehet keresni, mint u múltban — de ma könnyelműbben bánnak vele az emberek. A pusztai legényke aránylag korán pénzkereső férfivé válik és hetente egyszer, vasárnaponként, mindig szakít magának pár száz dinárt bábra, kocsmázásra. Mulatozásban nem ismer mértéket. Szereti, ha beszélnek virtuos cselekedeteiről. Igyekszik alkalmat adni a pletykára. És hogy a baj még komolyabb legyen, gyakran az öcskös is a bátyja mellé szegődik, akinek olyan rendkívüli élmény az, hogy „András úgy a földhöz csapta a poha-

rat, hogy ezer darabba szállt". Az öcskös alig várja, hogy neki is pénze legyen..

A tanító bácsik és tanító nénik pedig a volt uradalmi falu nyolcosztályos iskolájába hiába panaszkodnak az újságíróknak, hogy nagyon sok az igazolatlan kimaradás, a gyerekek túl korán megúnják és elhagyják az iskolát, legénykednek és nagylánykodnak — az újságíró képtelen segíteni a bajon. Itt csak az ifjúsági szervezet, a Népi Technika szervezete, végső esetben pedig a kihágási bíró segíthet és sajnos leggyakrabban az is segít. Azt hiszem, a tanító bácsik és a tanító nénik is segíthetnének egy kicsit, de ehhez nagyobb anyagi támogatásra volna szüksége az iskolának és néhány nevelőmunkás szintén maradi életszemléletének korrigálására. Ezen a téren a kérdés túljutott a birtok mezsgyéin — a kérdésből általános társadalmi ügy lett, elsősorban a község ügye. Úgy érzem, hogy a fiatalokért komoly erkölcsi felelősség terheli a birtok önkormányzati szervét, a szak-szervezetet a szakembereket, az ifjúsági szervezetet és a szülőket. A holnap embereit nem lehet a tegnap iskoláiban nevelni!

